

Influence of age on levels: team cohesion, aggression & sport satisfaction

Brisimis, E.¹, Bebetos, E.^{2*}, Krommidas, Ch.¹

¹Department of Physical Education and Sport Sciences, University of Thessaly, Trikala.

²School of Physical Education and Sport Sciences, Democritus University of Thrace, Komotini

Abstract

The necessity and purpose of this research was to investigate the potential influence of the age group on: (1) cohesion, (2) aggression, and (3) athletic satisfaction. The subjects were 615 athletes (291 men and 324 women), aged 18-36 years ($M= 21.2$, $SD= 4.8$), who participated in soccer, basketball, volleyball, handball and water polo either in the provinces of Thrace, Attica, and Central Greece. To assess group cohesion, (a) the "Group Environment Questionnaire" was used, athletes' satisfaction was assessed with (b) the "Athletes Satisfaction Scale", and finally, to assess anger and aggression, (c) the "Anger and Aggression Scale" was used. The statistical analysis included descriptive analyzes, and one-way analysis of variance. The results showed that the factors of all three questionnaires showed good internal consistency, and therefore are reliable evaluation instruments. One-way analysis of variance (One Way Anovas) found statistically significant effects of "age" on: personal attraction, social relationships, anger, aggression, and leadership. In conclusion, the results confirmed that team cohesion, athlete satisfaction, anger and aggression are multi-dimensional concepts and are indeed influenced by the age of the athletes.

Keywords: Team sports; individual attraction; social relationships; anger and aggression climate; leadership.

Επιρροή της ηλικίας στα επίπεδα: συνοχής ομάδας, επιθετικότητας & αθλητικής ικανοποίησης

Μπρισίμης, Ε.¹, Μπεμπέτσος, Ε.^{2*}, Κρομμύδας, Χ.¹

¹Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τρίκαλα.

²Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή

Περίληψη

Η αναγκαιότητα και σκοπός της έρευνας αυτής ήταν να διερευνήσει την πιθανή επιρροή της ηλικιακής ομάδας, στα επίπεδα της: (1) συνοχής, (2) επιθετικότητας και (3) αθλητικής ικανοποίησης. Οι δοκιμαζόμενοι ήταν 615 αθλητές/τριες (291 άντρες και 324 γυναίκες), ηλικίας 18-36 ετών (Μ.Ο.=21.2, Τ.Α.=4.8), που συμμετείχαν σε αθλητικές ομάδες ποδοσφαίρου, καλαθοσφαίρισης, πετοσφαίρισης, χειροσφαίρισης και υδατοσφαίρισης της Θράκης, Αττικής, Στερεάς και Κεντρικής Ελλάδας. Για την αξιολόγηση της συνοχής ομάδας χρησιμοποιήθηκε (α) το «Ερωτηματολόγιο Περιβάλλοντος Ομάδας», η ικανοποίηση αθλητών αξιολογήθηκε με (β) την «Κλίμακα Ικανοποίησης Αθλητών» και τέλος, για την αξιολόγηση του θυμού και της επιθετικότητας, χρησιμοποιήθηκε (γ) η «Κλίμακα Θυμού και Επιθετικότητας». Η στατιστική ανάλυση περιλάμβανε περιγραφικές αναλύσεις, και αναλύσεις διακύμανσης ως προς ένα (one way). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι παράγοντες και των τριών ερωτηματολογίων εμφάνισαν ικανοποιητική εσωτερική συνοχή, συνεπώς αποτελούν αξιόπιστα όργανα αξιολόγησης. Μέσω των αναλύσεων διακύμανσης ως προς ένα παράγοντα (One Way Anova) βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές επιδράσεις της «ηλικίας» σε: ατομική έλξη, κοινωνικές σχέσεις, θυμό, επιθετικότητα και ηγεσία. Συμπερασματικά τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν ότι η συνοχή ομάδας, η ικανοποίηση των αθλητών, ο θυμός και η επιθετικότητα, είναι πολυδιάστατες έννοιες και όντως επηρεάζονται από την ηλικία των αθλητών/τριών.

Λέξεις κλειδιά: Ομαδικά αθλήματα, ατομική έλξη, κοινωνικές σχέσεις, κλίμα θυμού και επιθετικότητας, ηγεσία.

1 Εισαγωγή

Η έννοια της "συνοχής" έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για τους ερευνητές πολλών διαφορετικών επιστημών. Ιδιαίτερα στο χώρο του αθλητισμού, η έννοια της συνοχής έχει προσελκύσει την προσοχή των ερευνητών, κυρίως αυτών που ασχολούνται με τις αθλητικές ομάδες (Δογάνης, 2016). Ο ορισμός που έχει γίνει αποδεκτός από την συντριπτική πλειοψηφία των ερευνητών και χρησιμοποιείται ευρέως στις σύγχρονες ερευνητικές διαδικασίες έχει αποδοθεί από τους Carron, Brawley και Widmeyer (1998, p.213) οι οποίοι ορίζουν τη συνοχή ομάδας ως «μια δυναμική διαδικασία που απεικονίζεται ως η τάση, για μια ομάδα να κολλά μαζί και να παραμένει ενωμένη στην αναζήτηση των οργανικών στόχων για την ικανοποίηση των συναισθηματικών αναγκών των μελών της».

Η συνοχή είναι μία έννοια πολύπλοκη και μία από τις αιτίες αυτής της πολυπλοκότητας αποτελούν οι διαφορετικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται για τη μέτρησή της. Σύμφωνα με αρκετούς ερευνητές, η συνοχή ως έννοια είναι πολυδιάστατη,

*Corresponding author: e-mail: empempet@phyed.duth.gr

κάτι που σημαίνει ότι μεγάλος αριθμός παραγόντων μπορεί να επηρεάσει τη συνεκτικότητα μιας ομάδας και αυτοί οι παράγοντες μπορούν να ποικίλουν από ομάδα σε ομάδα (Carron, Hausenblaus & Eys, 2005; Post, 2015; Brisimis, Bebetos, & Krommidas, 2018). Πιο συγκεκριμένα, παράγοντες που καθορίζουν τη συνοχή μιας ομάδας σύμφωνα με τον Δογάνη (2016), είναι προσωπικοί, περιβαλλοντικοί, ομαδικοί και παράγοντες ηγεσίας.

Σύμφωνα δε με τον Carron (1980), κατά την αξιολόγηση της συνοχής μίας ομάδας έχουν εκτιμηθεί πέντε μεταβλητές:

- 1) Η διαπροσωπική έλξη μεταξύ των μελών της ομάδας της οποίας η μέτρηση στηρίζεται στην υπόθεση ότι, όσο ισχυρότερες είναι οι φιλίες που δημιουργούνται μέσα στην ομάδα τόσο μεγαλύτερη είναι και η συνοχή της.
- 2) Η ελκυστικότητα της ομάδας που αναφέρεται στο πόσο έλκει η ομάδα, ως οντότητα, τα μέλη της.
- 3) Η επιθυμία παραμονής στην ομάδα.
- 4) Η αίσθηση του να ανήκει κανείς στην ομάδα και να αναγνωρίζεται μέσα από αυτήν και
- 5) Η σύνθεση των τεσσάρων προηγούμενων περιπτώσεων.

1.1 Συνοχή αθλητικών ομάδων

Τα στοιχεία που διαφοροποιούν μία ομάδα από μία συνάθροιση ατόμων είναι ο βαθμός ελκυστικότητας και η συμμετοχή των μελών στην ομαδική προσπάθεια (Carron & Chelladurai, 1978). Οι ίδιοι συγγραφείς, σε μεταγενέστερη έρευνά τους ορίζουν την ομάδα ως «έναν αριθμό αλληλεπιδρώντων και κοινωνιομετρικά συνδεδεμένων ατόμων» (Carron & Chelladurai, 1981, p.21). Επίσης, ένα σύνολο θεωρείται ομάδα όταν διαπιστώνεται πως μεταξύ των ατόμων υπάρχουν διαπροσωπικοί δεσμοί.

Ο Carron (1988), ισχυρίστηκε ότι τα χαρακτηριστικά που καθορίζουν μία ομάδα είναι η σύνθεση της ομάδας, η αλληλεξάρτηση, η συνείδηση του να είναι κάποιος μέλος, η παραδοχή και η απόδοση ταυτότητας μέλους ομάδας από τρίτους, οι κοινοί θεσμοί, οι κοινές αξίες και στάσεις, οι ρόλοι των μελών μέσα στην ομάδα, η ικανοποίηση των αναγκών, οι κοινοί στόχοι, η ομοιογενής συμπεριφορά και εμφάνιση της ομάδας και τέλος η συνοχή και η λειτουργικότητά της. Μεταγενέστερη έρευνα (2002), έδωσε έμφαση σε δύο διαστάσεις της συνοχής: την *κοινωνική συνοχή* και τη *συνοχή έργου*. Πιο συγκεκριμένα, η κοινωνική συνοχή αναφέρεται στις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων, όπως το πόσο ενδιαφέρεται ο ένας για τον άλλο και πόσο απολαμβάνουν την παρέα μεταξύ τους. Η κοινωνική συνοχή είναι αντιπροσωπευτική της ελκυστικότητας της ομάδας, και όλων των πτυχών εκείνων που κάνουν την ομάδα ελκυστική σε τρίτους. Καταδεικνύεται από τις φιλίες ή τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών της ομάδας και οι οποίες δεν βασίζονται αποκλειστικά σε εργασία δηλαδή ένα γενικό προσανατολισμό που εκφράζει την ικανότητα συνεργασίας μιας ομάδας για την επίτευξη ομαδικών στόχων.

1.2 Ικανοποίηση αθλητών

Η «ικανοποίηση αθλητών» είναι μια πολυδιάστατη έννοια και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες όπως την ηγεσία, την προσωπική απόδοση, το κλίμα της ομάδας, τις εγκαταστάσεις, την απόδοση της ομάδας συνολικά και την απόδοση των άλλων ομάδων (Riemer & Chelladurai, 1998). Η έννοια αυτή έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για τους ερευνητές πολλών διαφορετικών επιστημών. Παρά το σημαντικό αριθμό των μελετών με θέμα την ικανοποίηση, που αναφέρεται στην αθλητική βιβλιογραφία, παράδοξο είναι το γεγονός ότι ελάχιστες έρευνες έχουν ως αντικείμενο μελέτης την «ικανοποίηση αθλητών», αν και οι αθλητές αποτελούν το σημαντικότερο παράγοντα οποιουδήποτε αθλητικού προγράμματος ή δραστηριότητας. Πρωταρχική έρευνα ορίζει ως ικανοποίηση αθλητών «τη θετική συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο αθλητής, η οποία

προέρχεται από τη σύνθετη αξιολόγηση των δομών, διαδικασιών και αποτελεσμάτων της αθλητικής εμπειρίας» (Chelladurai & Riemer, 1997, p.133).

Αρχικά, αρκετές μελέτες ασχολήθηκαν με τη σχέση αθλητικής ικανοποίησης και ηγεσίας. Στο χώρο του αθλητισμού, η έννοια της «ικανοποίησης αθλητών» αναφέρθηκε ως ανεξάρτητη ή εξαρτημένη μεταβλητή σε θεωρητικά μοντέλα, ιδιαίτερα σε μοντέλα που εξέταζαν την ηγετική συμπεριφορά. Όταν ο προπονητής έχει θετική συμπεριφορά προς τους αθλητές, τότε αυξάνεται η πιθανότητα να βιώσει ο αθλητής μια ευχάριστη εμπειρία μέσα από την άσκηση (Crciun, & Rus, 2009). Αθλητές που εισπράττουν την ενθάρρυνση και την τόνωση του προπονητή τους, σημειώνουν τυπικά υψηλότερα ποσοστά ικανοποίησης, αυτοεκτίμησης και αποδοχής από τους συναθλητές τους, όπως επίσης, είναι λιγότερο πιθανό να εγκαταλείψουν τον αθλητισμό. ότι οι αθλητές/τριες ήταν ικανοποιημένοι/ες από την ηγεσία των προπονητών/τριών, όταν αυτοί/ες έδιναν έμφαση στην τεχνική καθοδήγηση που αυξάνει την ικανότητα των αθλητών/τριών, στη συντονισμένη προσπάθεια των μελών της ομάδας, και στην θετική ανατροφοδότηση που εστιάζεται στην αναγνώριση και στον έπαινο σχετικά με την καλή απόδοση. Αντιθέτως, η αρνητική συμπεριφορά του προπονητή, όπως θεωρείται η τιμωρία, οδηγεί σε μειωμένες αποδόσεις των αθλητών, περισσότερο άγχος και λιγότερη ικανοποίηση κατά την άθλησή τους (Chiu, Mahat, Hua, & Radzuwan, 2013; Nicolas, Gaudreau, & Franche, 2011; Bebetos, Filippou, & Bebetos, 2017). Επίσης, αποτελέσματα ερευνών έδειξαν ότι η συνοχή της ομάδας έχει θετική σχέση με την ικανοποίηση που νιώθουν οι αθλητές και αθλήτριες ως μέλη της ομάδας (Paradis & Loughhead, 2012; Garcia-Calvo, Gonzalez-Ponce, Sanchez-Miguel, Mouratidis, & Ntoumanis, 2014; Benson, Siska, Eys, Priklerova, & Slepicka, 2016).

1.3 Θυμός – Επιθετικότητα

Πολλοί ερευνητές προσπάθησαν ν' αποδώσουν τη σημασία του όρου «θυμός-επιθετικότητα» ενός αθλητή που συμμετέχει σε ανταγωνιστικά αθλήματα. Ενδεικτικά σύμφωνα με τον Averil (1983), ο θυμός είναι το αποτέλεσμα της απειλής της καλής φυσικής ή ψυχολογικής κατάστασης ενός ατόμου, ενώ οι Husman και Silva (1984), ορίζουν ως αθλητική επιθετικότητα «κάθε συμπεριφορά που δεν αναγνωρίζεται ως νόμιμη μέσα από τους επίσημους κανονισμούς του αθλήματος, η οποία είναι κατευθυνόμενη προς ένα αντίπαλο, δαιτητή, συναθλητή ή φίλαθλο, ο οποίος προσπαθεί να την αποφύγει» (p.280). Παρόμοιο ορισμό μας έδωσε και ο Berkowitz (1993) κατά τον οποίο η επιθετικότητα των αθλητών είναι «η πρόθεση να βλάψει κάποιον σωματικά, προφορικά ή ψυχολογικά που έχει ως κίνητρο να αποφύγει μια τέτοια συμπεριφορά» (p.3). Παρόλα αυτά, ο ορισμός που θεωρείται επικρατέστερος και χρησιμοποιείται ευρέως στις ερευνητικές διαδικασίες είναι αυτός που απέδωσε ο Maxwell (2004) σύμφωνα με τον οποίο «επιθετικότητα είναι οποιαδήποτε συμπεριφορά, μη αναγνωρισμένη ως νόμιμη στα πλαίσια των επίσημων κανονισμών διεξαγωγής ενός αθλήματος που προορίζεται εναντίον του αντιπάλου» (p.279).

Ο Berkowitz (1993) διακρίνει δύο είδη επιθετικότητας: την εχθρική επιθετικότητα στην οποία ο στόχος είναι η πρόκληση βλάβης (ο δράστης θέλει απλά το θύμα να υποφέρει, π.χ. ένας παίκτης ποδοσφαίρου εσκεμμένα και παράνομα βάζει τρικλοποδιά σε έναν αντίπαλο με αποκλειστικό σκοπό να τον τραυματίσει) και τη συντελεστική επιθετικότητα που έχει ως στόχο την κατάκτηση κάποιου εξωτερικού σκοπού, πέρα και πάνω από τον τραυματισμό του άλλου παίκτη. Οι αθλητές μπορεί, για παράδειγμα, να επιχειρήσουν να βλάψουν έναν αντίπαλο, επειδή πιστεύουν ότι με αυτόν τον τρόπο θα αυξήσουν τις πιθανότητές τους για νίκη.

Σε μεταγενέστερη έρευνα, ο Kerr (1999) διακρίνει την επιθετικότητα σε αποδεκτή και μη αποδεκτή. Αντικείμενο ανησυχίας και διερεύνησης αποτελεί η μη αποδεκτή επιθετικότητα ενώ, σύμφωνα με τον ερευνητή, σε πολλά αθλήματα παρουσιάζονται περιστατικά επιθετικότητας που είναι ανεκτά ή επισήμως αποδεκτά. Όταν τέτοιες συμπεριφορές γίνονται αποδεκτές, είναι πλέον ανεκτές γενικότερα, παρόλο που δεν συμμορφώνονται στους επίσημους κανονισμούς του αθλητισμού.

Τέλος, ο θυμός και η επιθετικότητα των αθλητών/τριών που συμμετέχουν σε ανταγωνιστικά αθλήματα έχουν απασχολήσει πολλούς ερευνητές, καθώς αποτελούν δύο πολύ κρίσιμα προβλήματα στη συμπεριφορά και συνεπώς, την απόδοση των αθλητών, ιδιαίτερα εκείνων που συμμετέχουν σε αθλήματα όπου κυριαρχεί η σωματική επαφή (Kavussanu, & Ntoumanis, 2003; Maxwell, & Moores, 2007; Christoforidis, Kalivas, Matsouka, Bebetos, & Kambas, 2010; Bebetos, Zouboulas, Antoniou, & Kourtesis, 2013).

Συμπερασματικά από τα μέχρι τώρα ερευνητικά δεδομένα γίνεται φανερό, ότι στη διερεύνηση των προαναφερόμενων παραμέτρων δεν παρουσιάζονται εκτεταμένες έρευνες οι οποίες να εξετάζουν το εάν και κατά πόσο οι παράμετροι αυτοί επηρεάζονται ή διαφοροποιούνται λόγω της ηλικίας των αθλητών/τριών. Συνεπώς, η αναγκαιότητα και σκοπός της έρευνας αυτής ήταν να διερευνηθεί τη πιθανή επιρροή της ηλικιακής ομάδας, στα επίπεδα της: (1) συνοχής, (2) επιθετικότητας και (3) αθλητικής ικανοποίησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα βοηθήσουν τους προπονητές στην καλύτερη κατανόηση των συγκεκριμένων ψυχολογικών παραμέτρων και της χρηστικότητας τους στην βελτίωση των αθλητών/τριών τους.

2 Μέθοδος

2.1 Συμμετέχοντες

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 615 αθλητές/τριες (291 άντρες και 324 γυναίκες), ηλικίας 18-36 ετών (M.O.=21.2, T.A.=4.8), που συμμετείχαν σε ομάδες ποδοσφαίρου, καλαθοσφαίρισης, πετοσφαίρισης, χειροσφαίρισης και υδατοσφαίρισης της Θράκης, Αττικής, Κεντρικής και Στερεάς Ελλάδας.

2.2 Όργανα μέτρησης

Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκαν τα εξής ερωτηματολόγια:

(Α) Για την αξιολόγηση της συνοχής ομάδας χρησιμοποιήθηκε το «Ερωτηματολόγιο Περιβάλλον Ομάδας» το οποίο αποτελεί προσαρμογή του «Group Environment Questionnaire», (Carron, Widmeyer & Brawley, 1985) και αξιολογεί τις προσωπικές αντιλήψεις των μελών μιας αθλητικής ομάδας όσον αφορά στο ομαδικό έργο και τις κοινωνικές σχέσεις ως παράγοντες εξέλιξης και διατήρησης της συνοχής ομάδας. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο έχει προσαρμοστεί στον ελληνικό πληθυσμό (Αγγελονίδης, Κάκκος, Ζέρβας & Ψυχουντάκη, 1993-94; Brisimis, Bebetos, & Krommidas, 2018) και περιλαμβάνει 18 θέματα-ερωτήματα τα οποία απαρτίζουν 4 παράγοντες: (1) ατομική έλξη/εμπλοκή στο ομαδικό έργο, ο οποίος αποτελείται από 4 ερωτήσεις και προσδιορίζει τα ατομικά συναισθήματα των μελών της ομάδας για την προσωπική τους ανάμειξη-εμπλοκή-έλξη στο έργο της ομάδας (π.χ. ερώτηση: «είμαι ευχαριστημένος από τον χρόνο που παίζω στους αγώνες»), (2) ατομική έλξη/εμπλοκή στις κοινωνικές σχέσεις, ο οποίος αποτελείται από 5 ερωτήσεις και προσδιορίζει τα ατομικά συναισθήματα των μελών της ομάδας για την προσωπική τους ανάμειξη-εμπλοκή-έλξη στην αποδοχή και στην κοινωνική αλληλεπίδραση με την ομάδα ως σύνολο (π.χ. ερώτηση: «μου αρέσει να συμμετάσχω στις κοινωνικές εκδηλώσεις τις ομάδες»), (3) ομαδικό έργο, ο οποίος αποτελείται από 5 ερωτήσεις και ελέγχει τα συναισθήματα των μελών της ομάδας σχετικά

με την ομοιότητα, εγγύτητα και δέσμευση εντός της ομάδας σαν ένα σύνολο ως προς το ομαδικό έργο (π.χ. ερώτηση: «η ομάδα είναι ενωμένη στην προσπάθεια να πετύχει τους αγωνιστικούς της στόχους») και (4) κοινωνικές σχέσεις, ο οποίος αποτελείται από 4 ερωτήσεις και ελέγχει τα συναισθήματα των μελών της ομάδας σχετικά με την ομοιότητα, εγγύτητα και δέσμευση εντός της ομάδας ως ένα ενιαίο κοινωνικό σύνολο (π.χ. ερώτηση «τα μέλη της ομάδας μας θα προτιμούσαν μάλλον να βγαίνουν έξω όλοι μαζί σαν ομάδα, παρά μόνοι τους»). Οι αθλητές/τριες απάντησαν σε κάθε ερώτηση μέσα από μία εννιαβάθμια κλίμακα τύπου Likert, από το διαφωνώ απόλυτα (1) ως το συμφωνώ απόλυτα (9).

(B) Για την αξιολόγηση της Αθλητικής Ικανοποίησης χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο «Κλίμακας Ικανοποίησης Αθλητών» το οποίο αποτελεί προσαρμογή του «Athletes' Satisfaction Scale» (Chelladurai, Inamura, Yamaguchi, Oinuma, & Miyauchi, 1998), τροποποιημένο για τον ελληνικό πληθυσμό από τους Θεοδωράκη και Μπεμπέτσο (2003). Η κλίμακα περιλαμβάνει 10 ερωτήματα, και περιέχει δύο διαστάσεις: την ηγεσία, παράγοντας ο οποίος αποτελείται από επτά ερωτήματα όπως π.χ. «την υποστήριξη του προπονητή μου» και την προσωπική απόδοση, παράγοντας ο οποίος περιλαμβάνει τρία ερωτήματα σχετικά με την ατομική απόδοση όπως π.χ. «τον τρόπο που αγωνίζομαι». Οι αθλητές/τριες απάντησαν σε κάθε ερώτηση μέσα από μία επταβάθμια κλίμακα τύπου Likert, από το απόλυτα δυσαρεστημένος/η (1) ως το απόλυτα ικανοποιημένος/η (7).

(Γ) Τέλος, όσον αφορά στην αξιολόγηση του θυμού και της επιθετικότητας, χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο «Κλίμακας Θυμού και Επιθετικότητας» το οποίο αποτελεί προσαρμογή του «Competitive Aggressiveness Anger Scale» (Maxwell & Moores, 2007), η οποία έχει μεταφραστεί και χρησιμοποιηθεί στην Ελλάδα από τους Μπεμπέτσο, Χριστοφορίδη και Μάντη (2008). Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 12 ερωτήματα και περιέχει 2 διαστάσεις: το θυμό, παράγοντας ο οποίος αποτελείται από 6 ερωτήματα, όπως π.χ. «νιώθω εχθρικά προς τον αντίπαλο μου αν ηττηθώ» και την επιθετικότητα, παράγοντας ο οποίος αποτελείται επίσης από 6 ερωτήματα όπως, π.χ. «προσβάλλω λεκτικά τους αντιπάλους μου ώστε να χάνουν την προσοχή τους». Οι αθλητές/τριες απάντησαν σε κάθε ερώτηση μέσα από μία πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert, από το «Ποτέ» (1) ως το «Συνέχεια» (5). Επίσης, τα ερωτηματολόγια της έρευνας περιλάμβανε ερώτημα σχετικά με την ηλικία.

2.3 Διαδικασία

Αρχικά οι ερευνητές ήρθαν σε επικοινωνία με το προπονητικό επιτελείο του συλλόγου και εξασφάλισαν τη σύμφωνη γνώμη τους για τη συμμετοχή στη διεξαγωγή της έρευνας. Η παράδοση των ερωτηματολογίων στους αθλητές/τριες έγινε ιδιοχείρως, πριν την έναρξη της προπόνησης. Επίσης, οι αθλητές/τριες ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας και έλαβαν τις απαραίτητες οδηγίες και επεξηγήσεις σε οποιαδήποτε ερωτήματα και απορίες είχαν. Η συμμετοχή τους ήταν εθελοντική, ενώ παράλληλα είχαν τη διαβεβαίωση για το απόρρητο των απαντήσεων, όπως και το ότι οι απαντήσεις αυτές θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

2.4 Στατιστική ανάλυση

Η επεξεργασία έγινε με το στατιστικό πακέτο PASW 18. Πραγματοποιήθηκαν περιγραφικές αναλύσεις για την διερεύνηση των χαρακτηριστικών του δείγματος. Ακολούθως, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής α του Cronbach για τον έλεγχο της αξιοπιστίας και έγιναν αναλύσεις διακύμανσης ως προς ένα παράγοντα (One-way Anova).

3 Αποτελέσματα

3.1 Ηλικιακές ομάδες

Στην παρούσα ερευνητική διαδικασία συμμετείχαν 615 αθλητές και αθλήτριες, εκ των οποίων οι 290 ήταν άντρες (47.1%), ενώ οι 325 ήταν γυναίκες (52.9%). Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κατατάχθηκαν ηλικιακά σε τρεις ομάδες/κατηγορίες (Πίνακας 1). Ο διαχωρισμός της ηλικίας στην έρευνα, έγινε με τον εξής τρόπο: (α) ηλικία μέχρι 20 ετών, ο αθλητής ακόμα αναπτύσσεται, (β) από την ηλικία των 21 έως την ηλικία των 30, ο αθλητής ως επί το πλείστον φτάνει στην κορύφωση της αθλητικής του επίδοσης και (γ) από τα 30 και πάνω ο αθλητής σταθεροποιεί την αθλητική του απόδοση (Martin, 1991; Bebetos & Konstantoulas, 2006; Bebetos, 2018).

Πίνακας 1. Ηλικιακές ομάδες συμμετεχόντων.

Ηλικία	N	%
18-20	193	31.4
21-30	239	38.8
30-36	183	29.8
Σύνολο	615	100

3.2 Αξιοπιστία των εξεταζόμενων ερωτηματολογίων

Από τον έλεγχο αξιοπιστίας των ερωτηματολογίων, διαπιστώθηκε ότι όλοι οι παράγοντες παρουσίασαν ικανοποιητικούς δείκτες (.71 - .86). (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Συντελεστές αξιοπιστίας των ερωτηματολογίων.

Παράγοντες	α του Cronbach
Ατομική Έλξη /Εμπλοκή στο ομαδικό έργο	.71
Ατομική Έλξη /Εμπλοκή στις κοινωνικές σχέσεις	.71
Ομαδικό Έργο	.79
Κοινωνικές Σχέσεις	.79
Ηγεσία	.86
Προσωπική Απόδοση	.72
Θυμός	.79
Επιθετικότητα	.76

3.3 Η τάξη φοίτησης ως παράγοντας διαφοροποίησης της ικανοποίησης

α) Από την ανάλυση διακύμανσης για εξαρτημένα δείγματα ως προς ένα παράγοντα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του παράγοντα «ηλικία» ($F_{1,611}=16.83$, $p < 0.05$) στην «Ατομική έλξη στις κοινωνικές σχέσεις». Από το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ της νεότερης ηλικιακής ομάδας (15-20) και της μεσαίας (21-30), όσο και με της μεγαλύτερης (31-36) (Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Ανάλυση διακύμανσης ως προς την «Ατομική έλξη στις κοινωνικές σχέσεις».

18-20		21-30		31-36	
M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.
6.56	1.45	6.34	1.42	6.06	1.47

b) Από την ανάλυση διακύμανσης για εξαρτημένα δείγματα ως προς ένα παράγοντα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του παράγοντα «ηλικία» ($F_{1,611} = 7.24$, $p < 0.05$) στις «Κοινωνικές Σχέσεις». Από το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ της νεότερης ηλικιακής ομάδας (15-20) και της μεσαίας (21-30), όσο και με της μεγαλύτερης (31-36) (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Ανάλυση διακύμανσης ως προς τις «Κοινωνικές Σχέσεις».

18-20		21-30		31-36	
M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.
6.47	1.45	6.26	1.47	6.02	1.42

c) Από την ανάλυση διακύμανσης για εξαρτημένα δείγματα ως προς ένα παράγοντα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του παράγοντα «ηλικία» ($F_{1,611} = 8.03$, $p < 0.05$) στο «Ομαδικό Έργο». Από το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ της νεότερης ηλικιακής ομάδας (15-20) και της μεσαίας (21-30), όσο και με της μεγαλύτερης (31-36) (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Ανάλυση διακύμανσης ως προς τις «Ομαδικό Έργο».

18-20		21-30		31-36	
M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.
7.02	.87	6.91	1.21	6.58	1.35

d) Από την ανάλυση διακύμανσης για εξαρτημένα δείγματα ως προς ένα παράγοντα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του παράγοντα «ηλικία» ($F_{1,611} = 25.42$, $p < 0.05$) στον «Θυμό». Από το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές μόνο μεταξύ της νεότερης ηλικιακής ομάδας και της μεγαλύτερης (31-36) (Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Ανάλυση διακύμανσης ως προς τις «Θυμό».

Ηλικιακή Ομάδα	M.O.	T.A.
18-20	2.39	.70
31-36	2.10	.69

e) Από την ανάλυση διακύμανσης για εξαρτημένα δείγματα ως προς ένα παράγοντα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του παράγοντα «ηλικία» ($F_{1,611} = 5.06$, $p < 0.05$) στην «Επιθετικότητα». Από το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές μόνο μεταξύ της νεότερης ηλικιακής ομάδας και της μεγαλύτερης (31-36) (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Ανάλυση διακύμανσης ως προς τις «Επιθετικότητα».

Ηλικιακή Ομάδα	M.O.	T.A.
18-20	2.01	.68
31-36	1.73	.64

f) Από την ανάλυση διακύμανσης για εξαρτημένα δείγματα ως προς ένα παράγοντα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση του παράγοντα «ηλικία» ($F_{1,611} = 8.16$, $p < 0.05$) στην «Ηγεσία». Από το τεστ πολλαπλών συγκρίσεων Scheffe διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές τόσο μεταξύ της νεότερης ηλικιακής ομάδας (15-20) και της μεσαίας (21-30), όσο και με της μεγαλύτερης (31-36) (Πίνακας 8).

Πίνακας 8. Ανάλυση διακύμανσης ως προς τις «Ηγεσία».

18-20		21-30		31-36	
M.O.	T.A.	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.
5.48	.90	5.26	.98	5.14	.88

4 Συζήτηση

Σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει τη πιθανή επιρροή της ηλικιακής ομάδας, στα επίπεδα της: (1) συνοχής, (2) επιθετικότητας και (3) αθλητικής ικανοποίησης. Από όσο είναι γνωστό, δεν έχουν διεξαχθεί εκτεταμένες παρόμοιες μελέτες για το συγκεκριμένο θέμα στην Ελλάδα. Επομένως, η συζήτηση και τα συμπεράσματα από την παρούσα μελέτη αντικατοπτρίζουν μια πρώτη προσπάθεια ερμηνείας αυτών των αποτελεσμάτων.

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας έρευνας η ηλικία συσχετίστηκε με τη συνοχή ομάδας και πιο συγκεκριμένα με τις διαστάσεις «Ατομική έλξη στις κοινωνικές σχέσεις» «Κοινωνικές σχέσεις» και «Ομαδικό Έργο». Ειδικότερα, όσο πιο νεαροί ήταν οι αθλητές/τριες τόσο υψηλότερες τιμές παρουσίασαν. Σύμφωνα με τους ερευνητές τα ανωτέρω πορίσματα οφείλονται στο γεγονός ότι οι νεαροί αθλητές, κυρίως λόγω ηλικίας, εμφάνισαν αυξημένη κοινωνικότητα προκειμένου να ενσωματωθούν ταχύτερα στην ομάδα. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης συμφωνούν με αυτά πρόσφατων ερευνών (Craciun & Rus, 2009; Gacar, 2013; Kebaili, Zanina, & Arfa, 2015) όπου σύμφωνα με τα αποτελέσματά τους, οι αθλητές τείνουν να ενεργούν με πιο ατομικό τρόπο και να απομακρύνονται από την ομάδα ως σύνολο καθώς μεγαλώνουν, ενδιαφέρονται παραπάνω για την ατομικότητα και προσωπική τους εικόνα, ενώ οι νεότεροι παίκτες είναι περισσότερο αφοσιωμένοι στην ομαδικότητα και στην ανάδειξή τους ως ενεργού και αξιόλογου μέλους αυτού του συνόλου.

Επιπλέον, από τα πορίσματα της μελέτης προκύπτει ότι η ηλικία συσχετίστηκε με τον παράγοντα «θυμό». Επίσης, σχετικά με την «επιθετικότητα» και την ηλικία διαπιστώθηκε ότι οι πιο άπειροι αθλητές/τριες εμφάνισαν στατιστικά υψηλότερα επίπεδα. Όσο οι αθλητές

ωριμάζουν γνωρίζουν να χειραγωγούν και να «κοντρολάρουν» καλύτερα τα συναισθήματά τους. Άλλωστε η εμπειρία έχει σημαντικό μερίδιο σε αυτού του είδους τις οριοθετημένης συμπεριφοράς. Τα ανωτέρω ευρήματα συμφωνούν με αυτά παρελθοντικών ερευνών (Maxwell, Visek, & Moores, 2009; Wagner, Finkenzeller, Würth, & von Duvillard, 2014; Sherrill & Bradel, 2017) όπου η συναισθηματική ωρίμανση διαφοροποίησε τα δείγματα όσον αφορά στις προβληματικές συμπεριφορές.

Τέλος, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν μία σημαντική διαφορά στον παράγοντα ηλικία σε σχέση με την «ηγεσία». Αναλυτικότερα, οι αθλητές/τριες με μεγαλύτερη ηλικία ασκούν αυστηρότερη κριτική στην ηγετική συμπεριφορά του προπονητή/τρια τους, από ότι οι αθλητές/τριες με μικρότερη ηλικία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία αθλητές είναι, συνήθως, και πιο έμπειροι και συνεπώς είναι πιο απαιτητικοί από τον προπονητή/τριά τους. Με τα ανωτέρω ευρήματα συμφωνούν και τα αποτελέσματα ερευνών (Bebetsos & Theodorakis, 2003; Grapsas, Bebetos, Godolias, & Tsamourtzis, 2016; Sakellarides, Zetou, Bebetos, & Kourtessis, 2018).

Από την επεξεργασία και τη συζήτηση των αποτελεσμάτων της μελέτης συνάγονται τα παρακάτω συμπεράσματα:

Ο παράγοντας «ηλικία» *όντως επιδρά* στη συνοχή της ομάδας, με τους νεαρούς αθλητές να παρουσιάζουν υψηλότερες τιμές. Επιπλέον, *επηρεάζει* τα επίπεδα θυμού και επιθετικότητας των αθλητών/τριών, με τους μεγαλύτερους ηλικιακά αθλητές να επιδεικνύουν χαμηλότερες τιμές. Παράλληλα, ο παράγοντας «ηλικία» *επιδρά* και στην ικανοποίηση των αθλητών/τριών με τους μεγαλύτερους ηλικιακά αθλητές/τριες να ασκούν αυστηρότερη κριτική στον προπονητή τους.

Συμπερασματικά, τα πορίσματα της έρευνας μπορούν να έχουν πρακτική εφαρμογή και να βοηθήσουν τους προπονητές και τους αθλητές/τριες να ερμηνεύσουν καλύτερα τις έννοιες των ηλικιακών διαφορών και την άμεση ή έμμεση σχέση τους με τη συνοχή, την ικανοποίηση, το θυμό και την επιθετικότητα. Το γεγονός αυτό θα τους επιτρέψει να παρεμβαίνουν αποτελεσματικά, τόσο στην προπόνηση όσο και στον αγώνα έχοντας ως σκοπό τη βελτίωση της ατομικής και κατ' επέκταση της ομαδικής απόδοσης των αθλητών/τριών τους.

Παράλληλα, προτείνεται να πραγματοποιηθούν συγκριτικές μελέτες μεταξύ ατομικών και ομαδικών αθλημάτων. Επιπλέον, θα ήταν σκόπιμο να εξεταστούν πιθανές επιδράσεις πρόσθετων προσωπικών παραγόντων, όπως είναι τα ατομικά χαρακτηριστικά αθλητών/τριών και προπονητών και ο λόγος ενασχόλησης τους με το άθλημα. Τέλος, τόσο η ικανοποίηση όσο και η συνοχή της ομάδας είναι πολυδιάστατες έννοιες και πιθανότατα επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες, όπως οι αθλητικές εγκαταστάσεις, η θέση του παίκτη και η απόδοση συνολικά. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν και τους παραπάνω παράγοντες για την περαιτέρω διερεύνηση των εννοιών και αιτιών.

Βιβλιογραφία

- Αγγελονίδης, Ι., Κάκκος, Β., Ζέρβας, Ι., & Ψυχουντάκη Μ. (1993-94). Προσαρμογή του Ερωτηματολογίου του Περιβάλλοντος της Ομάδας σε αθλητές ομαδικών αθλημάτων. Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο Αθλητικής Ψυχολογίας, Περιλήψεις, *Αθλητική Ψυχολογία*, 7, 58.
- Averill, J. R. (1983). Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38, 1145-1160.

- Bebetsos, E. (2018). How important is the role of national division and experience on water-polo players' levels of anxiety and aggression? *Polish Psychological Bulletin*, 49(3), 360-364.
- Bebetsos, E. & Konstantoulas, D. (2006). Contact sports, moral functioning and planned behaviour theory. *Perceptual and Motor Skills*, 103, 131-144.
- Bebetsos, E. & Theodorakis, N. (2003). Athletes' Satisfaction Among Team Handball Players in Greece. *Perceptual and Motor Skills*, 97, 1203-1208.
- Evangelos Bebetsos, Sotirios Zouboulas, Panagiotis Antoniou, & Thomas Kourtesis. (2013). Do anxiety, anger and aggression differentiate elite water-polo players? *Journal of Physical Education and Sport*, 13(2), 209-212.
- Bebetsos, E., Filippou, F., & Bebetsos, G. (2017) Athletes' criticism of coaching behavior: Differences among gender, and type of sport. *Polish Psychological Bulletin*, 48(1), 66-71.
- Benson, A. J., Siska, P., Eys, M., Priklerova, S., & Slepicka, P. (2016). A prospective multilevel examination of the relationship between cohesion and team performance in elite youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 27, 39-46.
- Berkowitz, L. B. (1993) *Aggression: Its causes, consequences and control*. New York: McGraw-Hill.
- Brisimis, E., Bebetsos, E., & Krommidas, Ch. (2018). Does group cohesion predict team sport athletes' satisfaction? *Hellenic Journal of Psychology*, 15(1), 108-124.
- Carron, A.V., Widmeyer, W.N. & Brawley, L.R. (1985) The development of an instrument to assess cohesion in sport teams: The Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*, 7, 244-266.
- Carron, A. V., Bray, S. R., & Mark A. Eys, M. A. (2002) Team cohesion and team success in sport. *Journal of Sports Sciences*, 20(2), 119-126.
- Chelladurai, P., & Riemer, H. (1997). A classification of facets of athlete satisfaction. *Journal of Sport Management*, 11, 133-159.
- Chelladurai, P., Imamura, H., Yamaguchi, Y., Oimnuma, Y., & Miyauchi, T. (1988). Sport leadership in a cross-national setting: the case of Japanese and Canadian university athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 10, 374-389.
- Chiu, L. K., Mahat, N. I., Hua, K. P., & Radzuwan, R. B. (2013). Student-Athletes' Perceptions of Coaches' Coaching Competency at the Malaysian Public Institution of Higher Learning. *World Journal of Education*, 3 (1), 13-22.
- Christos Christoforidis, Vassilis Kalivas, Ourania Matsouka, Evangelos Bebetsos, & Antonis Kambas. (2010) Does gender affect anger and aggression in handball players? *The Cyprus Journal of Sciences*, 8, 3-11.
- Crciun, M., & Rus, C-L. (2009). The relationship between perceived coach leadership behaviours and team cohesion among Romanian athletes. *Revista Iberoamericana de Psicología del Ejercicio y el Deporte*, 4(2), 217-231.
- Garcia-Calvo, T., Leo, F. L., Gonzalez-Ponce, I., Sanchez-Miguel, P. A., Mouratidis, A., & Nikos Ntoumanis, N. (2014). Perceived coach-created and peer-created motivational climates and their associations with team cohesion and athlete satisfaction: evidence from a longitudinal study. *Journal of Sports Sciences*, 32(18), 1738-1750.
- Grapsas, I., Bebetsos, E., Godolias, G., & Tsamourtzis, E. (2016). Investigation of the relationship between coaching behavior and motivation among Greek and Cypriot male and female basketball athletes. *Journal of Physical Activity, Nutrition and Rehabilitation*, 73-83.
- Δογάνης, Γ. (2016). *Αθλητική Ψυχολογία. Επιστημονική τεκμηρίωση & εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη. Αφοί Κυριακίδη ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.

- Γεοδωράκης Ν. & Μπεμπέτσος Ε. (2003). Διερεύνηση της Ικανοποίησης Αθλητών: Μία Πρώτη Προσέγγιση. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 1(2), 197-203.
- Husman, B. F., & Silva, K. J. M. (1984). Aggression in sport: Definitional and theoretical considerations. In J. M. Silva & R. S. Weinberg (Eds.), *Psychological foundations of sport* (pp., 246-260). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kavussanu, M. & Ntoumanis, N. (2003). Participation in sport and moral functioning: Does ego orientation mediate their relationships? *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 25, 501-518.
- Kerr, J. H. (1999). The role of aggression and violence in sport: A rejoinder to the ISSP position stand. *The Sport Psychologist*, 13(1), 83-88.
- Martin, D., (1991). Grundlagen der Trainingslehre. Teil II. In D. Martin, K. Carl, & K. Lehnertz (Eds.), *Hanbuch Trainingslehre*. Hamburg, Ger.: Verlag Karl Hofmann, Schorndorf. Pp. 81-58.
- Maxwell, J. P. (2004). Anger rumination: An antecedent of athlete aggression? *Psychology of Sport and Exercise*, 5, 279-289.
- Maxwell, J.P. & Moores, E. (2007). The development of a short scale measuring aggressiveness and anger in competitive athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 8, 179-193.
- Maxwell, J. P., Visek, A. J., & Moores, E. (2009). Anger and perceived legitimacy of aggression in male Hong Kong Chinese athletes: Effects of type of sport and level of competition. *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 289-296.
- Μπεμπέτσος, Ε., Χριστοφορίδης, Χ. & Μάντης, Κ. (2008). Διερεύνηση της επιθετικότητας και του θυμού Ελλήνων Αθλητών/τριών Χειροσφαίρισης. *Άθληση και Κοινωνία*, 47, 80-87.
- Nicolas, M., Gaudreau, P., & Franche, V. (2011). Perception of Coaching Behaviors, Coping and Achievement in a Sport Competition. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 33, 460-468.
- Paradis, K. F., & Loughhead, T. M. (2012). Examining the mediating role of cohesion between athlete leadership and athlete satisfaction in youth sport. *International Journal of Sport Psychology*, 43, 117-136.
- Post, C. (2015). When is female leadership an advantage? Coordination requirements, team cohesion, and team interaction norms. *Journal of Organizational Behavior*, 36, 1153-1175.
- Riemer, H., & Chelladurai, P. (1998). Development of the athlete satisfaction questionnaire (ASQ). *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 20, 127-156.
- Sakellarides, I., Zetou, E., Bebetos, E., & Kourtessis, T. (2018). Comparative study of Greek athletes in terms of their satisfaction and coaching behavior in individual and team sports. *Journal of Physical Activity, Nutrition and Rehabilitation*.
- Sherrill, A. M., & Lauren T. Bradel, L. T. (2017). Contact sport participation predicts instrumental aggression, not hostile aggression, within competition: quasi-experimental evidence. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 9(1), 50-57.
- Wagner, H., Finkenzeller, T., Würth, S., & von Duvillard, S. P. (2014). Individual and team performance in team-handball: a review. *Journal of Sports Science & Medicine*, 13(4), 808-816.